

به نام آن که
جان را فکرت آموخت

نظریه‌های ترجمه

www.ketab.ir

دکتر صمد میرزاسوزنی

سرشناسه	: میرزاسوزنی، صمد، ۱۳۵۲ - Mirza Suzani, Samad
عنوان و نام پدیدآور	: نظریه‌های ترجمه / صمد میرزاسوزنی
مشخصات نشر	: تهران: ترجمه‌پژوهان، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	: ۲۱۸ ص.
فروست	: کتاب‌های درسی مطالعات ترجمه؛ TP۹۱۶
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۷۶۴-۸-۰
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	ص.ع. به انگلیسی Samad Mirza Suzani. Translation Theories
یادداشت	: واژه‌نامه
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: ترجمه Translating and Interpreting
موضوع	: ترجمه -- نظریه‌ها -- فلسفه -- زبان‌شناسی
موضوع	: Translating and interpreting, Theories, Philosophy, Linguistics
رده‌بندی کنگره	: p۳۰۶
رده‌بندی دیویی	: ۴۱۸/۰۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۴۸۳۷۳۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: کیپا

نظریه‌های ترجمه

تألیف: دکتر صمد میرزاسوزنی

طرح جلد از: امیرحسین فراهانی

چاپ اول: چاپخانه فرشیوه: ۲۰۰ نسخه

۶۵ هزار تومان

تهران: ص. پ. ۱۵۹-۱۳۴۷۵-دورنگار ۲۲۱۷۰۷۴۴

hus.mollanazar@gmail.com @IranianTranslationStudies books.translationstudies.ir

حق چاپ برای نشر ترجمه‌پژوهان محفوظ است.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۵
فصل اول: مروری اجمالی بر ارتباط متقابل زبانشناسی و ترجمه از منظر تاریخی.....	۱۳
فصل دوم: مروری بر نظریه‌های مختلف در زمینه ارتباط متقابل زبانشناسی و ترجمه.....	۲۷
فصل سوم: زبانشناسی و نقش آن در نظام‌مند نمودن مطالعات ترجمه.....	۴۲
فصل چهارم: مسائل نظری و کاربردی ترجمه از منظر زبانشناسی پیکره‌ای.....	۵۲
فصل پنجم: سیری در رویکرد زبان‌شناختی به ترجمه و مقولهٔ تطبیق فرهنگی.....	۶۱
فصل ششم: ترجمه و تأثیر آن بر دگرگونی و تحول عوامل فرهنگی.....	۷۹
فصل هفتم: ترجمه از منظر نظریه‌های آموزش و یادگیری زبان.....	۹۰
فصل هشتم: به‌کارگیری فرازبان در ترجمه و تحلیل متن.....	۱۰۲
فصل نهم: نقش نظریهٔ «شناختی» در مفهوم‌سازی زبان و استعاره.....	۱۱۴
فصل دهم: ترجمه از منظر نظریهٔ ادبی.....	۱۲۲
فصل یازدهم: نقش‌آفرینی معنادار و تعبیری در کاربردشناسی و معناشناسی فلسفی.....	۱۳۸
فصل دوازدهم: ویژگیهای زبانی ترجمهٔ متون در فناوری ترجمهٔ ماشینی: چالشها و رویکردها.....	۱۴۷
فصل سیزدهم: بررسی فرایندهای ورابری، القایش و قیاس در ترجمه و زبانشناسی.....	۱۶۲
فصل چهاردهم: ترجمه و مترجم در بوتۀ آزمایش: ارائهٔ چارچوبی پیشنهادی برای ارزیابی.....	۱۸۱
منابع.....	۱۸۹
واژه‌نامهٔ انگلیسی-فارسی.....	۱۹۵
واژه‌نامهٔ فارسی-انگلیسی.....	۲۰۳
نمایهٔ اعلام و موضوعی.....	۲۱۳

پیش‌گفتار

از دید ادوارد ساپیر، انسان‌شناس و زبان‌شناس پراواژه آمریکایی، زبان شیوه‌ای کاملاً انسانی و غیرغریزی برای انتقال افکار، هیجانات، و خواسته‌ها به مدد نمادهایی است که مختارانه تولید شده‌اند. از سوی دیگر، بلاک و تریگر از زبان به عنوان منظومه‌ای از نمادهای صوتی دلخواه یاد می‌کنند که به‌مدد آن یک گروه اجتماعی با همدیگر تشریک مساعی می‌کند. تفکر در مورد زبان تا حدودی به دلیل وجود مشکل ساختاری در زبان دشوار است، زیرا برای این کار، لازم است درباره اصل همان نظامی که فی‌البداهه استفاده می‌کنیم تفکر کنیم. درواقع، ما با ارائه جزئیات بیش‌تر، به بررسی و بیان این که زبان دارای ساختار است می‌پردازیم، اما زمانی که به گستره زبان نگاه می‌کنیم، پاسخ ما بسیار شهودی خواهد بود: «زبان یک توانایی است که در ذهن بشر «نقش بسته» است». انسان‌ها با نوعی موهبت فطری زبانی متولد می‌شوند که به راحتی همگام با رشد سایر اندام‌های بدن و دوعین حال متفاوت با آن‌ها رشد می‌کند، مع الوصف رؤیت رشد ساختار صوری زبان بسیار دشوار است—اگر مجال نباشد. این ویژگی خود را با نبود شکیبایی فراگیر نسبت به پژوهش‌های زبان‌شناختی نمایان می‌سازد: «زبان برای صحبت کردن در مورد چیزی است، نه چیزی که باید درباره آن صحبت شود». از این منظر، زبان در درجه اول ابزاری برای برقراری ارتباط و نه صرفاً یک موضوع برای مطالعه است. از طرف دیگر، از دیدگاه فردینان دو سوسور، زبان‌شناس پراواژه سوئیسی، زبان شناسی، مطالعه علمی زبان برای خاطر خود زبان است. از آنجایی که مشکلات زبانی عمده‌تاً «ساختاری» بوده و از این‌رو در یک متن شکل می‌گیرند، ممکن است کم‌تر دیده شوند و از این‌رو، امکان ایجاد عدم آگاهی در مترجم را مبنی بر این که مشکلی مطرح می‌شود القا نمایند. به علاوه، از آنجا که ترجمه هر زبان تا حدود زیادی تحت تأثیر فرهنگ قرار می‌گیرد، داشتن آگاهی و دانش نسبت به زبان و فرهنگ‌های زبان مبدأ و مقصد نیز حاکی از اهمیت ملاحظه مقوله فرهنگی است که مستلزم درجه بالایی از دانش عمومی یا آشنایی با دو فرهنگ می‌باشد.

بسیاری از زبان‌شناسان ترجمه‌پژوه غالباً رابطه زبان‌شناسی و مطالعات ترجمه را رابطه‌ای یک‌سویه دانسته‌اند و بر این باور بوده‌اند که راه مطالعه و بررسی ترجمه و تدوین نظریه ترجمه، زبان‌شناسی و استفاده از یافته‌های آن در حوزه ترجمه است. اما کم‌تر پیش آمده که زبان‌شناسان این رابطه را دوسویه و متقابل بینند. حال آن که اطلاعاتی که می‌توان با مطالعه ترجمه به دست آورد، یا تاکنون از طریق ترجمه به دست آمده است، در بسیاری موارد به زبان‌شناسی یاری رسانده یا می‌رساند. مثلاً یاکوبسن معتقد است مقایسه زبان‌ها مستلزم بررسی ترجمه‌پذیری متقابل آن‌هاست، و علم زبان‌شناسی باید پیوسته به ارتباط بین‌زبانی،

یا به عبارتی ترجمه، توجّه داشته باشد. در کنار این‌ها، فیلسوفی چون کواین معتقد است که نظریه معنا باید نظریه ترجمه باشد، یعنی از طریق نظریه ترجمه می‌توان به نظریه معنا دست یافت و از این‌رو، یکی از مهم‌ترین مسائلی که زبان‌شناسی و ترجمه‌شناسی را به هم نزدیک می‌کند، بحث معنا است. ترجمه همواره با معادل و معادل همواره با معنا سروکار دارد و به همین دلیل زبان‌شناسی به معنا می‌پردازد و آن را در سطح کلمه، جمله، متن و گفتمان بررسی می‌نماید. در سطح کلمه، مفاهیمی چون معنای صریح، معنای تلویحی، تحلیل مؤلفه‌ای و حوزه‌های معنایی مطرح می‌شوند؛ در سطح جمله، به مفاهیمی چون پیش‌فرض و کنش‌های گفتاری پرداخته می‌شود؛ و در سطح متن و گفتمان، می‌توان مفاهیمی چون تحلیل جمله از لحاظ اطلاعات جدید و قدیم، و انسجام نحوی و منطقی و نظایر این‌ها را بررسی کرد. این نکات در آثار ترجمه‌پژوهانی چون نایدا (۱۹۶۴ و ۱۹۶۹)، نیومارک (۱۹۸۸)، حاتم و میسون (۱۹۹۰)، بل (۱۹۹۱) و بیکر (۱۹۹۲) به خوبی بررسی شده‌اند. به همین ترتیب، نظریه فیلمور در مورد معنا از طریق آثار ترجمه‌پژوهانی چون اسنل هورنبای (۱۹۸۸) در تحلیل متن به کار گرفته شده و تحلیل نقش‌های زبانی نیز به ترجمه‌شناسی راه یافته‌اند و موجب شده‌اند که طبقه‌بندی تازه‌ای از انواع ترجمه، به دست نیومارک (۱۹۸۹) فراهم گردد.

از سوی دیگر، علی‌رغم آن که در سال ۱۹۷۲ هولمز، ترجمه‌پژوه شهیر، برای رشته‌ای که از آن پس «مطالعات ترجمه» نام گرفت، اعلام استقلال کرد، یعنی آن را رشته‌ای مستقل از زبان‌شناسی دانست و برای آن زیرشاخه‌هایی قائل شد، در حال حاضر می‌توان ارتباط بین ترجمه‌شناسی و زبان‌شناسی را یک ارتباط متقابل در نظر گرفت. در عین حال، نمی‌توان ادعا نمود که زبان‌شناسی تنها راه پرداختن به ترجمه است، به‌ویژه آن‌که در رشته‌ای که امروز مطالعات ترجمه نام دارد، ترجمه دیگر محدود به مفاهیمی چون «معادل» یا برگرداندن متنی از یک زبان به زبانی دیگر نمی‌باشد، بلکه فرایندی است که پیوسته با تاریخ و جامعه و مناسبات قدرت در ارتباط است. در واقع، بخش‌های مهمی از این رشته به سرعت از زبان‌شناسی فاصله گرفته و به رشته‌هایی چون ادبیات تطبیقی، جامعه‌شناسی و مطالعات پسااستعماری نزدیک شده‌اند، به‌طوری که در کنار رویکردهای زبان‌شناختی که در مورد معنا و معادل و انواع ترجمه بحث می‌کردند، نقش ترجمه در تاریخ، جامعه و در شکل‌گیری هویت فرهنگی و بازنمایی آن مطرح می‌شود. با وجود این، نباید از نظر دور داشت که حتی در این مطالعات بین‌رشته‌ای هم اصطلاحات، مفاهیم و طبقه‌بندی‌هایی که زبان‌شناسی مطرح کرده است، پیوسته به کار گرفته می‌شوند.

با ملاحظه نکات مقدماتی فوق، در کتاب حاضر با پرداختن محوری به نظریه‌های ترجمه به کنکاش و بررسی این نظریه‌ها از منظر مختلف زبانی و زبان‌شناسی و چگونگی تعامل و تأثیرپذیری آنها از یکدیگر پرداخته می‌شود. در مجموع، کتاب حاضر شامل چهارده فصل است که در فصول مختلف آن مقوله‌های زیر مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند: